

АНАСТАСИЈА ЈЕМЕЉАНОВА

МОЖДА ИПАК ДА НЕ СВРАЋАМО?

– Можда ипак да не свраћамо, закаснићемо? Није згодно...

Лена је била његова трећа жена, и мада су већ десет година у браку, није затекла Версилова, никада га није видела, нити је много чула о њему.

Сам Топилин није знао зашто се јавио и уговорио сусрет, али увек је остајао при своме, тим пре што је он био за воланом, а и његови су били познаници код којих су ишли у викендицу.

– Ништа страшно, нек сачекају. Уосталом, реч је о минутима. И кад ћу још тамо свратити? Сигурно нећу специјално ићи...

– Нек ти буде – уздахнула је жена. – Ја ћу остати у колима.

– Како желиш.

Кривац за све било је добро расположење. Рано мајско јутро, сунчано, прохладно, zasiћено мирисом свежине и смоластих пупољака, грунуло је у прозор чим је Лена померила завесу. Наравно, такво јутро није реткост у мају, али треба доживети до маја, догурати дотле – кроз влажну јесен, дугу зиму и, на крају, кроз касно пролеће.

Са својих солидних шездесет Топилин је захвално дочекивао свако ново пролеће, а не као у младости, када му се чинило да све и мора тако да буде, да се подразумева. Излежавао се неко време, онда је устао, пришао прозору, угледао светлозелену копрену од пропуцелог лишћа и осетио непомућену радост тек рођеног бића.

Док је пио јутарњу кафу, синило му је да их данас пут води поред села Старостино, у којем је некада давно провео два лета заредом, а где сада стално живи његов друг. Тачније, ипак бивши друг – Версилов. Није се дуго премишљао и позвао га је телефоном. Изненадио га је млитав и чудан глас који му се јавио. Отрезнио се тек после овог кратког разговора. И ког ђавола је звао? Зашто би

се уопште и виђали? Понео се као малоумник, или балавац. Али онда се смирио, сетио се да је одавно хтео од Версилова да покупи више антикварних књига. Ипак су биле вредне.

Нови цип отмене беж боје летео је путем, израњављеним мразевима и топлењем снега, пуним јама и пукотина на потпуно неочекиваним местима. И као да је жив, осећао је кад треба да поскочи, кад да приседне. Послушно је заобилазио препреке и веома тихо се оглашавао на спојевима асфалта, тек благо љушкајући путнике. Возили су се већ сат и по.

Небо је било јасноплаво. У тек пробуђеним шумама снег је већ окопнио, а на пољима с травом беживотном као старачка коса, пробијали су се први нежни зелени изданци и ту и тамо се јарко жутео подбел. Промицале су речице, мостови, јаруге, сеоца. У једном таквом – обичном и малом – живео је Версилов.

Топилин је скренуо после путоказа и укључио сву пажњу: за двадесет година све је могло да се промени... Мада, не и у руском селу. На истом месту су остали и колхозна фарма, сада напуштена, која је тужно одбијала сунчеве зраке својом огољеном арматуром, и прилично стамен, иако мало накривљен водоводни торањ у линији са шумом, и потамнели, све трошнији кућерци, и падина према живописној вијугавој реци, чија се вода пресијавала на сунцу. Иза реке су се пружала поља, шуме и као вечност бескрајна руска равница, која се настављала и иза хоризонта и умиривала својом постојаношћу и равним линијама.

„Последња кућа у селу”, сећао се Топилин. Испоставило се да и није било тешко наћи је. За све ове године нове се нису појавиле. Далеко од пута, усамљена, скромна – са само три прозора, на чијим изрезбареним украсним оквирима су се видели трагови светле фарбе, потамнела, с нахереном поцрнелом тарабом понегде подупртом колцима, још увек је чврсто стајала Версиловљева кућа.

Топилин је изашао из кола, хтео је најпре да се протегне и баци поглед на реку и поља. Задовољан што му попушта притисак у натеклим ногама и у леђима, тапкао је на месту, дисао дубоко и гледао у даљину. Окренуо се према жени и руком је позвао да изађе. Преко воље је отворила врата, извукла се из кола шушкајући јакном и пришла му, кријући дланом очи од јаког сунца.

Била је значајно млађа од њега, а сада је и изгледала као девојка – лице јој је у трену преобразио неспутани ветар равнице и густа кестењаста коса добила је бакарни сјај. Fino грађена, виша од њега, била је веома привлачна жена и Топилин се поносио њеном лепотом. Обгрлио ју је око рамена.

– Хм, како ти се чини?

И њој се, очигледно, овде допадало, али суздржано је узвратила:

– Лепо је, наравно. Али брзо би досадило.

Стварно се није лоше организовао овај Версилов! Оваква лепота пред кућом, као на длану! Њихова викендица није имала овакав поглед – на плацевима од двадесет ари, веома солидне једносратне и двосратне куће стајале су тик једна до друге, иза оgrade је опет била кућа, па опет ограда, и да би видели равницу или праву шуму, морали су прилично дуго да иду пешице или да се возе бициклом.

Мада, колико год овде било лепо, Топилин не би могао да живи у селу као пустињак целе године, и то у оваквим условима. Био је врло ангажован: за неколико серија је писао сценарио, почињало је снимање новог филма, а и шта би радио овде зими, још без воде и ве-цеа у кући! А Версилов и тако ништа не ради. Одавно ништа није писао, иначе би Топилин знао. Он је знао све и о свима у филмској индустрији.

– Хеј! Одох до реке! – викнула је Лена и показала руком према обали. – Хајде ти...

Топилин је климнуо главом и пошао ка кући.

Давно некад је била зелена, а њени украсни прозорски оквири – жути. И тада је предњи врт изгледао запуштено: још су претходни власници ту посадили рудбекију, која се пресавијала и падала преко оgrade, рибизла је освајала простор протискујући између летава тамне баршунасте листове и крупне црвене бобице, које је довољно да погледаш да ти се лице искриви. Иза куће се налазио мали јабучњак, њега су окружили огрозд и засађене вишње, зелене су се леје на којима је Версилов покушавао да гаји шаргарепу, чак и купус. Топилин је сваког јутра устајао рано, трчао на реку и с дашчаног прилаза скакао у хладну воду, враћао се кући и тада би они, коаутори, започињали радни дан.

Версилов, кога је живот много мање мазио него Топилина и који је као питомац дечјег дома прегурао рат, био је десет година старији. Иза себе је имао стотину летова у Заполарју када је као четрдесетогодишњак ушао у књижевност. Топилин је са четрдесет већ добио другу Државну награду и награду на међународном филмском фестивалу. И што је тада предложио Версилову да раде заједно?

Версилов је, у суштини, будио симпатију. Што би се рекло, мило га је било видети. Није личио ни на кога из тадашњег Топилиновог окружења: кад се смејао – смејао се, кад је ћутао – његово ћутање није имало дупло дно. Узгред, био је и добар партнер у пићу – својевремено су поштено банчили. А и Топилин се баш тог лета разводио с првом женом и у Старостину се успешно скривао од притиска породице. Осим тога, свиђало му се да буде покровитељ

сценаристи почетнику, без пара и посла, али који има два објављена романа, и притом је један веома добар. Да, обојици су тада звезде биле наклоњене. Филм је остао запажен и после њега је Топилин коначно могао да купи своју прву „волгу”.

... Отворио је капију, немарно закачену жицом, пришао кући, махинално отро ципеле о риту бачену на веранду и покуцао. Нико се није огласио. Ногом је отворио врата набубрела од влаге. У полумрачном предсобљу је било прохладно. На зиду су висиле прљаве ватиране јакне, а поред њих, у ћошку, стајала је гомила старудије – крпе, кофе, разгажена обућа. Није имало смисла куцати на следећа врата, била су тапацирана вештачком кожом, из које је по ивицама испадала браон вата. С напором их је отворио и укопао се. У лице га је ударио сув врућ ваздух прегрејане куће. Устајао, од нечег прокислог и мемљивих трања, претежак. Оставио је врата отворена.

– Има ли живих?

У дубини куће нешто је зашкрипало. Неко га је, значи, ипак чуо. Чекао је и разгледао унаоколо. У кухињи је у углу зујао мали, наизглед нов фрижидер. На прастаром столу, приљубљеном уз прозор и покривеном напола избледелом мушемом, пресијавала се бела локвица, ваљда од млека. Жалосну слику мртве природе употпуњавали су потамнели емајлирани туфнасти чајник, половина хлеба брижљиво увијена у целофан, кесица дечјих бомбона и мали чајник за заваривање с траговима браон течности.

Раскопчао је јакну, схватиши да је почео да се презнојава, и спазиво још једну жртву усијане пећи – на потпрозорској дасци скврчила се сасушена мушкатла. Више није осећао устајалост ваздуха. Ваљда се већ навикао, помислио је залупивши врата.

– Здраво, Петја.

Вукући ноге, приближавала му се бела утвара у пругастој мајици. Из жбуна на глави и прегусте седе браде гледала су два ужарена грозничава ока, а на бледом челу дрско се руменела и перутала флека.

Утвара је протегнула руку Топилину.

– Здраво – Петја се на трен збунио. Начас је помислио да је погрешно кућу и ушао у туђу, али када је осетио врео, сув, тврд длан, који се залепио за његов, схватио је да је у правој.

– Иване?

– Шта, ниси ме препознао? Хајде, улази, нећемо ваљда у кухињи да останемо.

Идући ка соби за Версиловим, Топилин је посматрао његова ужасно мршава леђа и косу ућебану на потиљку од дугог лежања.

Версилов му је неодређено показао да седне. Изabraо је мали диван поред зида са офуцаним прекривачем. Не гледајући, сео је на нешто тврдо, а придигавши се, спазио је Јеванђеље. Версилов је сео преко пута, на столицу, и пружио госту могућност да лепо види његове кошчате груди које су штрчале из, не баш најсвежије, мајице, тренерку истегљену на коленима и ноге у новим гуменим ципелама, у којима викендаши обично раде у башти. На смежураном мршавом врату црнела се и нестајала испод мајице масна пантљика, вероватно с крстом.

– Сам живиш?

– Сам. Недељом ми долази ћерка. Катја, сећаш је се?

Топилин се сећао као кроз маглу да је тог лета збиља долазила Версиловљева жена с девојчицом од једно осам, а можда и пет година...

– Доноси ми намирнице, поспреми, ено – махнуо је главом према зиду, тамо је на столици стајало сложено чисто рубље.

Кућа је заиста била сређена – испеглане цицане завесе на прозорима, под изрибан, покривен тепих-стазама, и у овом амбијенту, који није личио на самачки, Версилов је деловао као страно тело, са својим нерашчешљаним жућкастим праменовима и дугачким ноктима. Топилин је по Версиловљевој немоћи и сивој избораној кожи схватио да се одавно није умивао, поготово ишао у бању.

– Што си оволико напањено, па зима је већ...

– Сам си дошао? – прекинуо га је Версилов.

– У суштини, да.

– Стално се смрзавам. – Версилов као да је са закашњењем стизао саговорника. – Све време имам грозницу, температуру. Ујутру тридесет седам, увече тридесет осам. Бронхитис. А ти, како си ти?

Топилин није имао намеру да разговор сведе на жалбе о здрављу, ко зна где би их то одвело.

– Па, да знаш, добро сам. Прошле године сам на „Кинотавру” добио награду за најбољи сценарио, а сада на Првом каналу у ударно време иде серија – моја идеја, уосталом, и све остало. Већ се снима наставак...

Версилов је поново живнуо у неодговарајућем тренутку:

– Ајмо по чај, или ћемо млеко? Имам домаће, данас помузено. ’Оћеш? – Устао је не чекајући одговор, бучно је помакао столицу и вукући ноге изашао из собе као да Топилин није с њим разговарао. Звекцајући у кухињи, с напором је прилично гласно рекао:

– Причај, слушам те.

Топилин је морао да виче из собе:

– Сад радим нови филм. Снима се за државне паре, веровао или не. Али била је то борба на живот и смрт.

– Борба? – одазвао се иза зида Версилов.

– Борба, борба – насмејао се Топилин. – За паре. За државну касу. И ја, то јест, ми смо победили. Покренули смо праве људе. Наравно, не за лепе очи. Данас, Вања, није као раније. Данас је све друкчије. – Заћутао је, схвативши да је мало вероватно да Версилов може да оцени његову победу. – А пишем и књиге. Узгред, донео сам ти последњу – баш по мотивима серије, оставићу ти је на столу.

На Версиловљевом столу је још с дивана запазио да ли папире, да ли књиге. Померио је гомилу исписаних листова и прочитао на корицама: „Житије Матроне Московске, саставио И. В. Версилов”. Преврнуо је пар страница. „Са благословом Његове светости...”

– И како плаћа РПЦ ?

– Хладно је – упозорио га је Версилов, који се овог пута нечујно појавио иза Топилинових леђа. – Важно ми је да имам за дрва.

– Ти, бога ти, као Фрања Асишки – рекао је Топилин с лажним дивљењем. – Ех, Вања, слутим да морално квариш послодавца! А то је, Вања, грех!

Ледена шоља је пријатно хладила Топилову руку, али га је истовремено подсећала и на несносну врућину у кући. И таман кад се спремио да отпије гутљај, поглед му је приковала Версиловљева перутава розе флека на челу и несвесно је спустио шољу на сто.

Фалило му је ваздуха откако је ушао у ову прегрејану, загушљиву кућу, међутим, трпео је из пристojности. Али сад је почело да га стеже у грлу и изгубио је стрпљење. Све у кући га је притискало, изгледало му наказно и мрачно. И како је уопште могао овде да проведе два лета? Како је могао да ради с овим човеком? Чудно. Уосталом, било је лето, сунце, младост! С гађењем је посматрао Версилова. Овај га је звао да остане, да преноћи. А на шта је притом личио? И да ли је то уопште био он?

Топилин се намрштио, извадио из унутрашњег џепа јакне књигу с јарким сјајним корицама, пружио је Версилову и почео да узмиче ка вратима.

– Обавезно ми се јави, Иване! Посла данас има, ако се решиш, моћи ћу нешто да ти предложим. И сад немој да нестанеш! Укратко, чекам твој позив!

Није се наканио да загрли Версилова, само је овлаш дотакао његову неподношљиво врелу руку и, као мачор који је нешто скривио, вешто је искочио из куће. У брзини је заборавио и да затвори капију.

Када се докопао кола, свалио се на седиште и обрисао чело. Лена је опрезно оњушила ваздух.

– Шта је ово?

– Руски дух! – изјавио је, осетивши како мирис Версиловље-
ве куће избија из набора на његовој јакни.

– Као од клошара.

Топилин је одврнуо клима-уређај на максимум и тешко уздах-
нуо. И тек када му је у пријатној хладовини постало боље, сетио се:

– О, заборавио сам! Замисли! И нисам га питао за књиге!

Стари ђаво ме помео својим идиотским млеком...

– Каквим млеком?

– Ма, никаквим! – озбиљно се изнервирао Топилин. – Нек иде...

Лена је провртела дугме на радију и нашла познату станицу
с класичном музиком, али се није усудила да појача. Возили су се
и ћутали.

Непријатност је већ почела да чили кад јој се Топилин неоче-
кивано вратио:

– А знаш, читавог живота ми је завидео. Увек је био чудан,
незасит. Тада, кад смо живели у Старостину, јели смо из истог
тигања. Он би прво поделио кајгану напола, онда би за трен ока
појео свој део и кренуо да чапка мој. И неприметно би све појео.

– Зашто?

– Јер је незајажљив, јер да га тада, пре тридесет година, нисам
подигао, ко зна поред које ограде би завршио. Уосталом, на крају
је ту и доспео. Ево видиш како живи? – Топилин јој је гурнуо под
нос рукав своје смрдљиве јакне, али она је успела да га склони.

– Чудни су ипак твоји познаници.

– Шта ти је овде чудно? – слегнуо је раменима Топилин. – Исус
нам је завештао да будемо милостиви према посрнулима, и ја сам
био. Узгред, колико сам схватио, почео је да верује у Бога. А како ми
је он вратио? Ужасном незахвалношћу. И где су сада моје књиге?
Да их је бар једном поменуо за ових двадесет година! Ниједном,
схваташ! И то се зове вера? Чисто лицемерје!

– Ама ти вечито свима помажеш – махнула је руком Лена.
– Време ти је да се опаметиш.

– И нема он никакав бронхитис – значајно је закључио Топи-
лин. – Има рак. И мислим да лаже да то не зна. Шта ћеш, нек му
Бог суди!

– Упозоравала сам те да нема смисла да идеш код њега...

– Како нема! Све је ово поучно. Имаћу шта да испричам Се-
мјону Аркадијевичу...

Уловио је једним умом познату музичку тему. После скретања,
сунце му је било право у очи. Из касете је узео сунчане наочаре
и окрзнуо жену погледом.

– Рахмањинов. Појачај...

Исправивши погледом кола свог госта, Версилов је однео у кухињу нетакнуто млеко, пресуо га у метално лонче и ставио на ватру.

Када су се по ободу усијаног лима појавили мехурићи, вратио га је у шољу. Први гутљај је испио полако. Врело млеко га је грејало, облагало му грло и доносило олакшање. Неко време би му у грудима престајало да клокоће, а дисање би постајало мирније. Испио је до дна. Узео је поклоњену књигу, прошао руком по глаткој корици и одложио је на крај кухињског стола.

Нашао је у соби на столу комадић папира и развучено, као слепац, написао: „Подсетити Катју за књиге за П. Т.” Копао је мало по комоди, дописао на папирићу број телефона, а онда је, стружући ногама, дошао до кревета и легао обучен.

У последње време дани су му личили један на други: рано је устајао, крстио се у углу пред кандилом, одлазио у кухињу, пио нешто вруће, онда би поново легао, али није спавао – размишљао је. После би понешто записао.

Јасно се сећао сувог, хладног октобарског дана када је први пут остао да ноћи у дејем вртићу. Увече су сву децу узеле мајке и баке, а по њега, Вању, нико није дошао. Вртео се још неко време у соби за игру, онда га је васпитачица одвела у спаваоницу, сместила у кревет, затим је искључила светло и тихо заплакала.

Питао је, наравно, где је мама. Добио је одговор: „Отишла је на службени пут.” То му је било чудно, никад раније није путовала послом, али ништа му није преостајало него да поверује. И почео је да чека. Прошло је недељу дана, затим још толико. Дању се понашао као и сва друга деца – играо се, шетао, ручао, а увече, када би децу одвели кућама, пио је чај са чуварком вртића, која га је послуживала укусним бисквитом и двопеком. И она је из неког разлога ронила сузе док га је гледала и мазила по већ израслој коси.

Мислио је све време на родитеље, без престанка. Отац је ратовао у тенковској бригади негде око Курска, а мама... Сетио се како су недавно од парадајз-пиреа, до којег су дошли трампом на пијаци, скували мирисну, мада не и много укусну супу, и како му је мама увече читала Догодовштине Травка. Истини за вољу, сада му је ту књигу понекад читала васпитачица, али ипак то није било исто.

А онда је освануо дан када је заувек напустио дејчи вртић. По њега је дошао униформисан човек у црном аутомобилу. Изашавши из капије, поносно се окренуо да види да ли га деца посматрају и да ли су приметила кола којима ће се возити. Сви су га пратили погледом: и деца, и васпитачице, и неговатељице, чак и куварица.

Био је срећан. Човек у униформи га је сместио на меко кожно седиште и рекао му да га тамо где иду чека тата. Али то је била лаж. Одвезао га је у прихватилиште, одакле су деца даље распоређивана, и одакле је, обријане главе, стигао возом на станицу Орловка у Вороњешкој области. И ту је почео његов живот у сиротишту.

Не, чудо се није догодило. Никад више није видео ни оца ни мајку. Видео је многе друге – разне, и лоше и добре. Као и тада у дому за незбринуту децу, пред очима су му биле сеоске жене, које су њима, сирочади изнуреној од глади, гурале кроз ограду парчиће домаћег хлеба, кромпир, ротквице. Није ишчилио из сећања ни стриц, који га је једном посетио и заувек нестао. А ни његови поклони: бинокл и кутија укусног кекса, завијеног у бели навоштени папир. Могао би и сад све то до танчина да опише, и памтио је мирис ванилина из кутије. Сећао се и ружне младе жене која је хтела да га усвоји, а он се уплашио и решио да побегне.

Тек касније, када је одрастао, потпуно неочекивано је открио да је чудо живота – доброта којој се не надах, и да је зло врло лако потиरे. Није могао да заборави батине ухрањених и снажних сеоских дечака, поткрадање другова из дома којима је веровао, глад, хладноћу и усамљеност најостављенијег бића на свету. Сатима је размишљао о свему томе и одлучио је да свом Вањи приреди чудо и врати оца из рата. Па зар није могао да се врати? Могао је.

Нек онда тако и буде. Али морао је да пожури. Био је на измаку снага.

Превела с руског
Милена Мићуновић